

УДК 347.965(477)»189/195»(092)

УЧАСТЬ АДВОКАТА ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО У СУДОВИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

Марко Мандрусяк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79008*

e-mail: mlm@j-l.com.ua

ORCID ID: 0009-0008-9335-8672

Присвячено дослідженню участі адвоката Володимира Старосольського в судових політичних процесах першої половини XX ст. Зазначено, що адвокат В. Старосольський брав активну участь у судових політичних процесах першої половини XX ст. Наприкінці 1927 р. В. Старосольський повернувся з еміграції до Львова. Тут він розпочав адвокатську практику. Виступав захисником підсудних у численних тривалих резонансних судових політичних процесах по карних і цивільних справах. В. Старосольський часто виступав як промовець на громадських святкуваннях, на наукових сесіях НТШ, Союзу Українських Адвокатів. Упродовж 1928–1939 рр. був обраний членом Головної адвокатської палати у Варшаві.

Наголошено, що адвокатська діяльність В. Старосольського відзначалася правовою майстерністю й етичністю, професійністю, включала захист українських політичних діячів і активістів, апеляцію до історичного та актуального суспільного контексту. В. Старосольський у своїй адвокатській діяльності керувався не лише формальним правом, а й особистою совістю, моральними цінностями та етичними принципами, що було необхідним для професіонала у сфері застосування права. В. Старосольський підтримував ідеали адвокатської етики, які включали відповідальність перед суспільством, дотримання честі професії, об'єктивність і неупередженість у захисті прав та інтересів клієнтів, що відповідало вимогам професійної етики публічних службовців і правників у міжвоєнний період. У багатьох випадках В. Старосольський зумів домогтися більш м'яких вироків для своїх клієнтів, а іноді навіть врятувати їх від смертної кари. В подібних ситуаціях він завжди наполягав на чіткому розмежуванні між політичною оцінкою дій підзахисних і їхньою юридичною відповідальністю.

Зазначено, що В. Старосольський користувався великим авторитетом не лише серед галицьких українців і поляків, а й серед польських чиновників. Спочатку він працював дещо в тіні більш відомих адвокатів, проте з другої половини 1920-х – початку 1930-х років став провідним захисником у політичних процесах, пов'язаних з УВО та ОУН. Його діяльність відзначалася самовідданістю у сфері правового захисту, врахуванням національно-політичних і соціальних інтересів українського населення, а також допомогою у подоланні численних процесуальних складнощів. Він наголошував на важливості верховенства закону та справедливості в суспільстві.

У 1927–1939 рр. В. Старосольський був одним із найвідоміших адвокатів Львова та Західної України. Він спеціалізувався на захисті учасників українського національного руху: членів УВО та ОУН, студентів, журналістів та інших, кого переслідувала польська влада за політичну діяльність. Його виступи на судових процесах мали широкий суспільний резонанс, а сам він здобув репутацію принципового, сміливого і висококваліфікованого адвоката. В. Старосольський використовував і формальні юридичні аргументи – аналіз доказів, виявлення процедурних порушень, принцип презумпції невинуватості, – і морально-етичні

аспекти справи. Він наполягав на об'єктивності суду, врахуванні пом'якшуючих обставин, мотивів підсудних та їхньої ідейної спрямованості.

Так, В. Старосольський майстерно використовував у своїх промовах історичні паралелі, порівнював український визвольний рух із подібними рухами в інших країнах, цитував філософів, правників і поетів, щоб підкреслити глибину національної трагедії українців та мотиви підсудних. Його адвокатська діяльність мала значний суспільний резонанс: промови публікувалися у пресі (якщо пропускала цензура), ставали предметом обговорень і прикладом для молодих адвокатів. Його позиція була не лише юридичною, а й моральною, що сприяло формуванню національної свідомості та розвитку тогочасного українського громадянського суспільства.

В. Старосольський був активним членом Українського адвокатського товариства у Львові, займався правозахисною діяльністю і підтримував розвиток української юридичної думки (про це свідчать його публікації). У міжвоєнний період він був не лише видатним адвокатом, а й моральним авторитетом українського суспільства, який поєднував глибокі юридичні знання з громадянською позицією. Його ораторські здібності, ґрунтівна наукова підготовка та багаторічний досвід адвокатської практики ставлять його в один ряд із найвизначнішими представниками української інтелігенції першої половини ХХ ст.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, адвокатська канцелярія, суд, судовий політичний процес.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2025.81.028>

Постановка проблеми. У сучасних реаліях значний інтерес викликає вивчення та переосмислення професійної діяльності видатних українських юристів першої половини ХХ ст. Їхня професійна діяльність була пов'язана з активною громадською, політичною та державницькою діяльністю, боротьбою за правду, свободу, за свою державу. Їх високого рівня свідомий патріотизм, загострене почуття справедливості, відповідальності за долю рідного народу є зразком, своєрідним еталоном для сучасного покоління українських юристів. Своїм життєвим чином видатні українські юристи заслужили на глибоку повагу та добру пам'ять, адже все життя присвятили активній професійній, державній, громадсько-політичній і культурній діяльності, яка була спрямована на національне відродження України та створення національної держави [1]. Сьогодні їх життєвий і професійний шлях, їхня професійна діяльність і громадянська позиція є взірцем насамперед для сучасних юристів та державних діячів України.

Особливу увагу привертає В. Старосольський – відомий український громадський та політичний діяч, талановитий науковець, адвокат, соціолог. Це була видатна людина з непересічною долею – заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919–1920), доктор права, професор Українського державного університету в Кам'янці-Подільському (1919–1920), Українського вільного університету в Празі (1921–1928) та Української Господарської академії у Подєбрадах (1922–1928), дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (1923), Голова Української соціал-демократичної партії (1937–1939), член-засновник Товариства українських правників у Львові (1909), член правління Союзу українських адвокатів у Львові (1929–1939), львівської Палати адвокатів (1928–1939), Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937–1939), член-засновник Українського правничого товариства в Чехословаччині (1923), член редакцій правничих журналів «Життя і Право» (1927–1939) м. Львів, «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935), автор низки правничих і соціологічних праць, монографій, посібників.

Мета статті – проаналізувати участь адвоката В. Старосольського в судових політичних процесах першої половини ХХ ст.

Стан опрацювання проблеми. В історико-правовій літературі деякі питання характеристики участі адвоката В. Старосольського в судових політичних процесах першої половини ХХ ст. фрагментарно висвітлювали українські науковці, зокрема, Т. Андрусяк, І. Бойко, І. Гловацький, В. Головченко, М. Гуцуляк, Ю. Древницький, О. Жерноклеєв, В. Згурська, І. Новосядло, О. Панок, М. Петрів, І. Райківський, О. Романів, С. Ріпецький, Т. Огородник, Б. Тищик, Г. Федущак-Паславська, О. Яковлєв, Б. Янишин та ін.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, адвокат В. Старосольський брав активну участь у судових політичних процесах першої половини ХХ ст. Наприкінці 1927 р. В. Старосольський повернувся з еміграції до Львова. Тут він розпочав активну адвокатську практику. Виступав захисником підсудних у численних тривалих резонансних судових політичних процесах по карних і цивільних справах. В. Старосольський часто виступав як промовець на громадських святкуваннях, на наукових сесіях НТШ, Союзу Українських Адвокатів. Упродовж 1928–1939 рр. був обраний членом Головної адвокатської палати у Варшаві, куди періодично їздив на засідання. В. Старосольський часто приходив на інтелектуальні зустрічі у професора Вацлава Морачевського (в архіві зберігаються статті В. Морачевського про В. Стефаника, подарованого В. Старосольському [17]). Проте ключовим покликанням В. Старосольського стала його діяльність як адвоката. Як згадували його сучасники, гроші не були визначальним аргументом у захисті [5]. Адвокатська практика стала засобом до утримання родини. В. Старосольський здійснював адвокатську діяльність, представляючи інтереси обвинувачених у цивільних і кримінальних справах. Він згадував: «Коли В. Старосольський боронив у трагічно безнадійному процесі, а то й мусів відправляти засуджену людину на смерть, то усі його рідні вдома переживали це разом з ним: нервова мовчанка кругом вечірнього стола, говорила багато. Були й хвилини тривоги й турботи за дітей» [15].

Адвокатська канцелярія В. Старосольського, як і його помешкання, спочатку містилися у будинку Соломії Крушельницької на вулиці Крашевського, 23 у місті Львові. Через кілька років канцелярію було перенесено до будинку № 19 на цій же вулиці, а навесні 1938 р. – до нового приміщення на вулиці Уєйського, 4, де раніше розташовувався консулат Чехословаччини. Переїзд став можливим у зв'язку зі зміною політичної ситуації, яка призвела до звільнення дипломатичного представництва (Чехословаччина фактично перестала існувати). В цьому приміщенні канцелярія проіснувала до її припинення у 1939 р. Загалом у міжвоєнному Львові складалася група адвокатів, котрі захищали права українців (окрім В. Старосольського, до цієї групи належали Степан Шухевич, Лев Ганкевич, Кость Паньківський та ін.) [5]. Степан Шухевич констатував: «Було нас п'ятьох у Львові, що виступали стало сливе в усіх великих, а то й менших процесах. Були ними: д-р Маріян Глушкевич, д-р Володимир Старосольський, д-р Лев Ганкевич, д-р Степан Шухевич і д-р Семен Шевчук. Ще й інші адвокати зі Львова виступали в тих справах, однак їх виступи були рідкі, і вони взагалі не вибивалися як добрі оборонці в політичних справах... Були ще й такі, що вправді хотіли боронити політичних, але ми старалися їх до цього не допустити, бо їх виступи були часами так слабкі, а часами навіть так скандальні, що не було мови про те, щоб їх до оборони допустити. Ми старалися, щоб розправи в політичних процесах були поважні, щоб під кожним зглядом імпонували нашим ворогам, що нам вповні вдавалося. Особливо нас чотирьох перших так зі собою «зігралися», що навіть не потребували не раз порозуміватися, а все йшло як добре

підготованій оркестрі. Це признавали нам судді, прокуратори і інтелігентні присяглі. У кожному випадку ми не принесли нечести нашій адвокатурі, ані народові» [20].

Повсякденна діяльність адвокатської канцелярії В. Старосольського охоплювала не лише політичні процеси, а й типові судові справи – і цивільного, і кримінального характеру. Серед них були суперечки, образами, земельні спори між селянами тощо. Такі справи розглядалися у судах різного рівня відповідно до юрисдикції: Гродському міському суді (Львів-місто), Гродському заміському суді (Львів-повіт) та Окружному суді. Ведення цих справ переважно доручалося молодшим співробітникам – адвокатським стажистам (так званим «аплікантам»). Серед аплікантів були і досвідчені юристи, які проходили передбачену практику для здобуття права на самостійну адвокатську діяльність (д-р Іван Рудницький, д-р Кость Паньківський, магістр Євген Жизневський), і початківці – випускники юридичного факультету Львівського університету, які лише розпочинали професійну практику. Перші співпрацювали з В. Старосольським відносно недовго, а згодом перейшли до власної юридичної практики. Натомість тривалішу співпрацю з канцелярією підтримували молоді правники з Яворівщини – Лев Бобинський та Володимир Масюк, які працювали в ній аж до завершення її діяльності. Важливою постаттю в канцелярії був також Олександр Хом'як, котрий тривалий час виконував функції канцелярського співробітника [15]. Серед членів правничого колективу був і син В. Старосольського – Юрій, який ще в студентські роки почав працювати в батьковій канцелярії, а згодом, після здобуття ступеня магістра права у Львівському університеті, став повноцінним співробітником [3].

В. Старосольський виступав для усіх своїх підопічних не лише як формальний керівник, а і як постійний наставник у професійних питаннях, доброзичливий порадник і опікун. Саме це сприяло формуванню доброзичливої, довірливої атмосфери в колективі. Гуманістичний дух цієї взаємодії відчувався також у характері справ, які вела його канцелярія. Усвідомлення та чутливе сприйняття потреб клієнта становили фундаментальний принцип у підході В. Старосольського до адвокатської діяльності. Саме на цьому ґрунтувалися і правова, і психологічна складова ведення справи, а також вибудовувалася відповідна процесуальна стратегія. Особливо ваги такий підхід набував у політичних процесах, де національно-український контекст був невід'ємною складовою суті кожної справи [15]. Як приклад, наведемо ситуацію, яка склалася у «справі Федчука». З'ясувалося, що підсудний визнав свою вину після поліцейських тортур. Розуміючи, що це довести складно і така заява не справить враження на присяжних, В. Старосольський порадив своєму клієнту заперечити свою вину, але говорити, що поліція не застосовувала до нього силу. Дослідник історії української адвокатури Іван Гловацький з цього приводу писав: «В судовому засіданні, коли Федчук заявив, що поліція не застосовувала до нього побоїв, прокурор, окрилений почутим, попросив заяву обвинуваченого занести до протоколу. Старосольський встав і також підтвердив [це]... Всі присутні не знали, що означає така заява адвоката. Але скоро сумніви у всіх, особливо у прокурора, розвіялися, коли стало зрозуміло, що адвокат застосував хитрощі тактики. В. Старосольський далі подав розгорнутий морально-етичний та психологічний портрет Федчука як самотньої дитини в сім'ї, згадав про особливості виховання таких дітей, надзвичайно вразливих, без жодного морально-психологічного загартування... Нарешті, В. Старосольський покликався на авторитети у галузі психології й погодився, в разі потреби запросити в судове засідання психолога-спеціаліста для підтвердження правильності сказаних ним слів» [4].

Син В. Старосольського, який мав нагоду співпрацювати з батьком, пригадував (зважаючи на суть спогадів, подаємо розширену цитату): «Обвинувачений перед карним судом був не «числом справи» записаним у реєстрі, але живою людиною з усіма прикметами такої людської істоти, добрими і злими, сильними і слабкими: тому, при оцінці його вчинку і при шуканні справедливого присуду, слід було брати усі ці прикмети, «цілу людину», під увагу. Не лише об'єктивний наслідок вчинку, але й суб'єктивне ставлення до цього наслідку (як ось велика мотивуюча сила любови до батьківщини, що психологічно «наказує» дію) повинні б рішати про вину, а вслід за тим і про кару підсудного. Така сказати б, «філософія» шукання справедливості снується червоною ниткою крізь Володимирову історію карних оборон, передусім політичних справ. Володимир вірив у право як засіб, що має служити відвічній ідеї й потребі справедливості, вірив у суд, як інструмент здійснення такого права. На суді він часто аналізував і інтерпретував ідеї матеріального і формального права, а ці його виступи, інколи професорського стилю, стали популярними в Окружному карному Суді у Львові і навіть притягали на залю розправ, як слухачів, інших адвокатів і суддів, і навіть студентів, в тому й польських» [15]

Клієнти В. Старосольського відзначали в ньому високу культуру й освіту, називали ерудитом на полі права, відзначали судові промови, які він проголошував на високому рівні [11]. У своїх виступах він покликався на філософію, наводячи паралелі з римським правом або цивільним кодексом Н. Бонапарта [7]. Клавдія Олесницька згадувала: «не признавав дешевих оборонних способів, так часто вживаних його товаришами. Не ставив сенсаційних внесків, щоб одним махом надати актові оскарження вигляду чистої брехні. Не накидався на свідків прокурора та лави присяжних знанням, яке на голову переростає їхнє» [12]. Водночас Степан Шухевич відзначав: «д-р Старосольський – людина надзвичайно високої культури і інтелігенції, дуже гладкий у товариських формах, може, найкультурніший і найінтелігентніший оборонець на цілу Польщу – був не раз для малоінтелігентних присяжних у своїх глибокофілософських висновках затяжкий. І вони часто-густо не могли його зрозуміти» [20].

Так, В. Старосольський неодноразово як адвокат виступав на судових процесах УВО та ОУН, хоч сам був соціалістом і критично ставився до інтегрального українського націоналізму. Це, на нашу думку, було виявом професіоналізму і патріотизму водночас. Бувало, що в один і той самий день В. Старосольський міг виступати захисником відразу на кількох резонансних судових процесах. Степан Шухевич підкреслював: «д-р Старосольський був наче б синдиком УВО, а опісля ОУН через цілий час свого побуту у Львові. Не раз підозрівано, що я є тим синдиком, з тої причини грозила мені небезпека арештування, але я ніколи не кинув на д-ра Старосольського підозріння, щоб це підозріння відвернути від себе» [20].

Одним із перших у 1920-х роках був судовий процес над С. Федаком, після якого В. Старосольський на деякий час знову повернувся до Праги. Ймовірно, В. Старосольський спеціально приїхав для участі в процесі на прохання очільника ОУН Є. Коновальця [20]. Процес Федака в Галичині – це гучна політична справа, пов'язана з судовим переслідуванням українського громадського діяча Степана Федака (молодшого). Його звинувачували в замаху на Юзефа Пілсудського, керівника польської держави, під час його візиту до Львова 25 вересня 1921 р. Ця справа стала символом політичних репресій польської влади проти українського руху в Галичині після протиправного приєднання краю до складу Другої Речі Посполитої. В. Старосольський, знаний український правник, захищав Федака в суді, використовуючи процес як трибуну для захисту прав українців та викриття політичних

мотивів переслідування. Федак був засуджений до шести років ув'язнення, але вже 1924 р. був амністований з умовою виїзду за кордон [9]. А. Козицький так описав «процес Федака і товаришів»: «Під час процесу блискуче працювали українські адвокати. Їм вдалося викрасти з матеріалів справи та знищити важливий документ, який свідчив проти підсудних. Згодом просто в залі суду зі столу голови суду зник речовий доказ – зброя, якою було вчинено замах. Вироки організаторам та виконавцям були порівняно м'якими...» [9].

Виступи В. Старосольського під час суду стали визначними для української адвокатури та громадськості, оскільки він наголошував на неправомірності дій польської влади й політичному характері справи. В. Старосольський підготував об'ємний матеріал про українсько-польські відносини на 12-ти друківаних аркушах [4]. Характерно, що основний акцент було зроблено на діяльності польського підпільного революційного руху в час, коли поляки не мали власної держави. Тобто адвокат намагався провести паралелі між польським національно-визвольним рухом XIX ст. і українським національно-визвольним рухом міжвоєнного часу [18].

Розмірковуючи про права української мови в судочинстві міжвоєнної Польщі, В. Старосольський констатував: «Стан фактичний страшний. Закони неясні... Зрештою, що помагає закон, коли приміром, судді не вміють навіть читати українською мовою. З молодих суддів, може, один відсоток знає (українську мову)» [4]. Трапилися випадки, коли В. Старосольський ініціював відвід судді. Так, зокрема, трапилося у справі оунівців С. Бардахівського і Є. Верцьони в 1931 р., коли українські адвокати, очолювані В. Старосольським, виступили за відвід судді окружного суду Ягодзінського через його упередженість до українських політичних в'язнів.

Отож 5 вересня 1932 р. у Львові розпочався судовий процес за участі присяжних над шістьма провідними діячами ОУН, які брали участь у засновницькому конгресі організації у Відні на початку 1929 р.: Зеноном Пеленським, Юліаном Вассияном, Олександром Бойдуником, Олександром Бабієм, Євгеном Зибликевичем і Степаном Ленкавським. Останніх двох захищав адвокат В. Старосольський. Згідно з обвинуваченням, усіх підсудних звинуватили в державній зраді через їхню активну участь у роботі Першого Конгресу українських націоналістів, на якому була створена ОУН (у Відні). У своїй захисній промові Володимир Старосольський доводив, що суд неправильно трактує обвинувачення, і що обраний трибуналом параграф не відповідає суті справи, чим завдає шкоди підсудним. Після розгляду справи його підзахисним було призначено покарання у вигляді чотирьох років позбавлення волі з урахуванням вже відбутого терміну, адже вони перебували під арештом з листопада 1931 р.

Взірцем адвокатської риторики В. Старосольського є витяг з його виступу у судовому процесі в грудні 1932 р. над В. Біласом та Д. Данилишином. Цей процес став одним із найгучніших політичних судів міжвоєнної Польщі над членами ОУН. В. Старосольський зазначав: «Високий і найвищий суде, від рішення якого немає відклику, немає апеляції! Суде, який буде вирішувати цю справу вже в першій і останній інстанції. Суде, що маєш рішати про долю цих чотирьох людей, але суде, рішення якого матиме своє місце у факторах тієї, кров'ю, болем, нещастям, любов'ю, ненавистю і великими змаганнями наскрізь пересиченої, країни! ... Суд, а зокрема фаховий суд, має і мусить мати можливість об'єктивно дивитися на речі, які є близькі, які ще обтікають кров'ю, так, як дивився на це з перспективи сторіч холодно, спокійно і керуючись розумом, котрий усе бачить і все розуміє, той філософ. Розумом, який може не все прощати, бо не все вільно судові простити, але який, у всякому випадку, не піде далі, як наказує припис закону... Високий суде! Цей момент бажання жертвувати самого себе, попри бажання чину, притаманний

усім таким рухам, до яких належить і український революційний рух... В них обидвох однаковим було одне-одніське почування, святе почування: Любов, ніщо інше. Не бажання наживи, користи. Вони були невірниками тільки тієї одної ідеї – Волі. І стали вони рабами її, віддаючи їй все своє життя, добровільно. Два рази відкрив заслону святая святих своєї і Біласа душі той, що мовчить – Данилишин. Там, у шпиталі, де небуденним, щирим, геройським жестом бере на себе з товариша вину за вбивства, і тут, коли на звук самого слова Україна “заламався” той гордий Данилишин – зарідав. І це хай промовить до ваших судейських душ: цей кришталь душі обидвох підсудних» [14].

Невідомо, чи обговорювався зміст майбутньої промови адвоката на передсудовій нараді захисників, яка відбулася за участі д-ра Лева Ганкевича, д-ра Костя Паньківського і власне В. Старосольського (адвокат Степан Біляк був відсутній, бо виїхав до Варшави на касаційний розгляд іншої справи). Особливість справи полягала в тому, що акт обвинувачення передали адвокатам в останній момент перед завершенням визначеного законом терміну. Ґрунтовно підготувати захист залишалося дуже мало часу і шансів порятувати підсудних – Біласа і Данилишина – було мало [8]. Д-р С. Шухевич на початку суду просив аби адвокати отримали можливість «порозумітися з підсудними» і клопотав про півгодини на розмови з підсудними. Прокурор Генрик Мостовський протестував проти такого клопотання [13], на що В. Старосольський парирував: «... Підставою всякої оборони в кожному процесі мусить бути можливість порозумітися з підсудними, і в браку такого порозуміння всяка оборона стає ілюзорна, з оборони дійсної переміняється тільки в оборонну з назви» [8].

Було визначено групу українських адвокатів – В. Старосольського і М. Марітчака – для В. Біласа; С. Шухевича і К. Паньківського – для Д. Данилишина, як для головних обвинувачених. Л. Ганкевич став оборонцем М. Жураківського, а М. Глушкевич – З. Коссака [13]. Один з учасників процесу Зиновій Книш відзначав: «... Українські адвокати й оборонці мали відому на терені Галичини добру опінію. Вони не тільки виконували своє звання в надзвичайно солідний і гідний спосіб, мавши високий рівень адвокатської етики, а також відзначалися здебільша ґрунтовним правничим знанням і загальною ерудицією» [8]. Щодо В. Старосольського, то він писав: «На першому місці групи оборонців стояв д-р Володимир Старосольський, професор Українського Вільного Університету в Празі, автор численних правничих праць в українській та німецькій мовах, який мав ще марку знаменитого адвоката-теоретика й оборонця в карних справах... д-р Старосольський допровадив оборонну вмілість до високого рівня» [8].

Аналіз судових виступів В. Старосольського свідчить, що він розумів, що шанси на зміну вироку (смертна кара) мінімальні. Він виступав із блискучими аргументованими промовами, акцентуючи на політичному характері справи, намагався довести, що обвинувачені діяли не з корисливих, а з ідеологічних мотивів, в умовах колоніального гноблення. Фактично, на політичних процесах Старосольський поставав не лише як адвокат, але як інтелектуал і політик [11]. Старосольський засудив антиукраїнську політику польської держави, що провокує радикалізацію молоді, просив суд врахувати вік обвинувачених та пом'якшити вирок [14]. За словами сучасників, його захист був прикладом моральної відваги, політичної зрілості та фахової правничої аргументації.

Адвокат послідовно розмежовував два епізоди: вбивство коменданта Коята і напад на пошту в Городку. В. Старосольський просив суд врахувати відсутність доказів вини В. Біласа, суб'єктивність свідчення Слугоцького (погана видимість у

темряві), протиріччя у свідченнях (свідок Коллер чув лише два постріли), зізнання іншого обвинуваченого («Не стріляв Білас, тільки я!»). Адвокат визнав факт участі своїх підлеглих на пошту в Городку, але виправдовує їхні мотиви. В. Старосольський наголошував на такому: відсутність зброї у В. Біласа під час нападу, доручення зберігати гроші як доказ довіри Організації (ОУН) до його чесності [14]. Очікувано, судді відкинули аргументи захисту. 22 грудня 1932 р. «наглий суд» виніс смертний вирок В. Біласу і Д. Данилишину. М. Жураківському спершу теж присудили смертний вирок, але він був замінений на 15 років тюремного ув'язнення після того, як адвокати подали президенту Польщі клопотання про помилування [13]. Під час страти були присутні члени судового трибуналу, прокурор, адвокати С. Шухевич і В. Старосольський та тюремний священник.

Варто звернути увагу в промові В. Старосольського на правові аргументи. Це, зокрема, *презумпція невинуватості*, яка вимагає виправдувального вироку через недостатність доказів; *апеляція до суддівського розсудку* – закликає суддів (як фахівців) оцінювати справу через призму «розуміння життя», а не лише формальних норм; *обтяжуючі/полегшуючі обставини*: використовує факт відсутності зброї та ідейні мотиви для зменшення покарання. З. Книш відзначав: «Увесь час трибунал уважно прислухався до цієї правничої аргументації д-ра Старосольського, за якою солідарно заявила вся лава оборонців. По обличчях видно було, що на суддів, як правників, вона зробила враження. Трибунал і не хотів і не міг прийняти до денного порядку такого внесення оборони. Не хотів – бо стояв, хоч може в меншій мірі, під таким же психологічним тиском витвореної цькуванням атмосфери, як і решта польської влади довести наглий суд до кінця, цебто до присуду й екзекуції. Скільки разів трибунал знайшовся в трудному положенні наслідком логічно і правничо обґрунтованих внесень лави оборонців, – відкладав рішення на пізніше. Може це була тільки така судова тактика, може суд потребував часу, щоб надуматися, як умотивувати свою відмову, яку звичайно проголошував після перериву в процесі, а може мусів радитися з іншими представниками державної польської влади» [8].

Звернімо також увагу на риторичні прийоми та історичні аналогії. Передусім, це контекстуалізація національної боротьби (порівнював український визвольний рух з досвідом інших народів (Фінляндія, Ірландія, Каталонія), наголошуючи на «стихійності» таких рухів. В. Старосольський цитував висновки соціологічного конгресу 1913 р., що національні рухи визнані «природньою силою», проти якої окрема людина безсила. Його судова промова просякнута філософією патріотизму, протиставляючи «щасливу» та «несщасливу» Батьківщину. Він зазначає, що любов до поневоленої країни має екзистенційну силу. Окремо адвокат апелював до польсько-української історичної паралелі: цитує Міцкевича («одна весна надії») проти Шевченка («в неволі виріс... в неволі умру»). Нарешті, малює психологічний портрет покоління – покоління молоді, яка побачила «сонце волі» у 1917–1918 рр.: «Хто раз поглянув на сонце волі, чи ж може він це забути?» [14]. Зауважимо, що апеляції до поразки українських національно-визвольних змагань у 1917–1921 рр. були звичним явищем у промовах захисника [11].

Адвокатська діяльність В. Старосольського висвітлювалася в українській пресі, зокрема в газеті «Діло», де робився аналіз його роботи в складних політичних процесах. Однією з найуспішніших у практиці стала справа Д. Паліїва, яка розглядалася повторно, Старосольський завдяки своїй промові домогся зменшення терміну ув'язнення обвинуваченого до півтори роки [16]. Отож промови В. Старосольського були особливим видом правового мистецтва. Вони, зазвичай, були змістовними і доволі об'ємними. Наприклад, у справі Атаманчука і Вербицького текст промови

С. Шухевича і В. Старосольського складав більше сотні сторінок [4]. Політичний в'язень польських в'язниць (згодом нацистських і більшовицьких) Данило Шумук у своїх спогадах писав: «Останнім з адвокатів виступив Старосольський. Це був виступ людини, впевненої в силі свого слова. Він заволодів увагою всієї залі. Навіть судді заслухалися в його виступ, ніби в добре виконувану пісню. Старосольський усю провину за наші вчинки переклав на суспільність взагалі й на уряд зокрема. Свій виступ він закінчив такими словами: “Доки доля українського народу не буде передана в його руки, доти не може бути мови про якусь там справедливість на західних землях України”» [19].

Інший політичний в'язень М. Марунчак зауважував, що «його виступи на судових процесах полонили молоді душі не тільки правовими й політичними аргументами, але також великою красномовністю. Ми читали й перечитували вдруге, а то й кілька разів його кінцеві промови... Для декого з нас, хто мріяв про адвокатуру, доктор Володимир Старосольський був безсумнівним ідеалом» [4].

У жовтні 1933 р. у Львові розпочався судовий процес над Миколою Лемиком, членом ОУН, який здійснив замах на радянського посадовця Олексія Майлова (керівника канцелярії радянського консульства у Львові, насправді – емісара радянських спецслужб) як протест проти Голодомору в Україні 1932–1933 рр. Захищати Лемика спочатку зголосилися вісім українських адвокатів, але суд допустив до процесу лише трьох: Степана Шухевича, Володимира Старосольського та Степана Біляка. Прокурор спочатку категорично виступав проти того, щоб підсудного захищав більше ніж один адвокат. Більша кількість захисників, на його думку, перетворювала процес захисту на демонстрацію [4]. На практиці залучення відразу декількох адвокатів могло бути виправданим. Наприклад, один міг контактувати з родиною обвинуваченого, другий – з'ясовувати все про підсудного, третій – визначав тактику захисту тощо.

Основні елементи захисної стратегії полягали у визнанні факту замаху та вбивства Майлова і відкрито визнали, що М. Лемик діяв за наказом ОУН. Головна лінія захисту полягала в тому, щоб довести наступне: мотивом дій Лемика були злочини радянської влади, зокрема організований Голодомор, який призвів до масової загибелі українців. Захист намагався показати, що це був акт помсти, вчинений із благородних мотивів, а не звичайний злочин [4]. Зокрема, В. Старосольський наполягав на політичному характері справи, підкреслюючи, що дії Лемика спрямовані проти терору, а не проти окремої людини [11]. Він намагався розмежувати політичну оцінку й юридичну відповідальність, наголошуючи на глибоких душевних переживаннях підсудного і трагедії українського народу. У своєму виступі він наголосив: «Найтрагічніший процес, який коли небудь переживала ця зала. Найтрагічніший процес, у якому коли-небудь брав участь. Найтрагічніший процес, у якому коли-небудь польський суд мав дискутувати в українській справі. Завжди було так, що обвинувачений учиняв тут злочин проти польської держави чи нації... Завжди польський Високий суд на терезах суддівського розсуду розглядав ті мотиви, які інакше мусила відчувати українська сторона» [4].

Під час процесу біля будівлі суду відбувалися демонстрації української молоді на підтримку Лемика, що підкреслювало політичний і суспільний резонанс справи. Суд засудив Лемика до смертної кари, але через його вік (18 років) вирок замінили на довічне ув'язнення. Адвокати, зокрема Старосольський, домоглися максимально можливого пом'якшення вироку.

Упродовж 25 травня – 26 червня 1936 р. у Львові відбувався політичний судовий процес над 23-ма членами ОУН, серед яких були провідники Крайової екзекутиви на західноукраїнських землях, зокрема Степан Бандера, Роман Мигаль, Богдан Підгайний, Ярослав Стецько, Роман Шухевич та ін. Підсудних звинувачували в державній зраді через членство в ОУН та в підготовці терористичних актів, зокрема вбивств і вибухів. Подібно, як і в інших політичних процесах захист наголошував, що звинувачення є політично вмотивованими, а дії підсудних мають бути розглянуті в контексті боротьби українського народу за національне визволення. Адвокати, серед яких був і В.Старосольський, використовували процес для викриття польської політики щодо українців, намагаючись показати переслідування ОУН як репресії проти національного руху. Промова була настільки різкою, що польська влада заборонила її публікацію в пресі [10]. Причому це не був перший такий випадок, бо промови українських адвокатів, зокрема Старосольського, піддавалися цензуруванню [11]. Відмінністю цього процесу від попередніх було те, що суд дозволив підсудним виступати рідною українською мовою, що сприяло більш ефективній захисній позиції адвокатів і підсудних. Процес послабив ОУН перед Другою світовою війною, але водночас сприяв зростанню її популярності серед українського населення завдяки гідній поведінці підсудних і адвокатів.

Одним із принципів адвокатської діяльності було дотримання тактики *«ultimo»* – тобто подання відповідей на звинувачення буквально в останній момент перед завершенням строку. В.Старосольський вважав, що такий підхід не дає опонентам часу на підготовку ґрунтовних заперечень до його аргументів [4]. Отож його зауваження залишалися без належної реакції з боку протилежної сторони, що підсилювало позицію захисту [5]. Степан Шухевич так характеризував адвокатську тактику В. Старосольського: «Були різні погляди щодо тактики оборони. Приміром, д-р Старосольський, коли мав якийсь контраргумент, то підносив його рано при розправі, стало до нього вже в доказовім поступованні повертався, аби в цей спосіб цей контраргумент вмовити присяглим і приготувати їх до свого способу думання» [20].

Останній великий судовий процес за участю В. Старосольського відбувся у Рівному з 22 до 26 травня 1939 р. На лаві підсудних опинилися понад двадцять членів ОУН, яких звинуватили в державній зраді через їхню діяльність, спрямовану на відокремлення Західної України від Польщі. Завдяки професіоналізму та кваліфікованій роботі адвокатів (окрім В. Старосольського, це С. Шухевич і М. Підгірський) трьох обвинувачених звільнили, шістьом призначили невеликі терміни ув'язнення, а решту засудили на термін від 6 до 13 років позбавлення волі [10].

З початком у 1939 р. Другої світової війни В. Старосольський дотримувався думки, що потрібно залишатися зі своїм народом (син Юрій виїхав зі Львова). Діючи на випередження, щоб не спровокувати арешти членів партії, В. Старосольський ініціював розпуск Соціалістичної партії. В рамках зовнішньої українізації радянська влада надала більше українського характеру Львівському університетові, куди В. Старосольський був запрошений до викладацької роботи [17]. Втім, невдовзі НКВС затримало правника. Донька згадувала, що «зустріла адміністративного директора (університету) Володимира Калиновича, який розповів їй, що у ректора ждав уже на Старосольського агент НКВС і тим же автом, яким його привезено, відвезли його на вул. Пелчинську, де тоді мало своє приміщення НКВС. Секретарка ректора, з якою дочка зустрілася опісля, розказала, як Старосольський привітавшись з нею, як звичайно з ввічливим усміхом, увійшов до кабінету ректора. За хвилину він вийшов звідти, поважний і без слова ішов за службовцем НКВС у цивільному» [15, ст. 114].

Невдовзі Дарію Старосольську, дружину Володимира, його дочку Уляну (журналістку і письменницю) і сина Ігоря відвезли на вантажну станцію на вул. Городоцькій і товарняком депортували у Казахстан [6]. Місцем висилки стало село Новопавловка Кокпектинського району. Про долю батька сім'ї довідалася майже рік після їхнього заслання. Дарія померла 28 грудня 1941 р., так і не дочекавшись повернення чоловіка.

Отож 26 лютого 1940 р. Володимира Старосольського було етаповано зі Львова, з тюрми на вулиці Замарстинівській, до Києва, де його ув'язнили в так званій внутрішній тюрмі НКВС. Він перебував там до 25 жовтня 1940 р. Цей період ув'язнення вирізнявся тим, що йому було дозволено читати, що мало для нього виняткове значення. 25 жовтня 1940 р. йому оголошено вирок Особливої наради при НКВС – вісім років позбавлення волі за ст. 54-58 а. з відбуттям покарання у таборах у Новосибірську (з відліком терміну від 25 грудня 1939 р.). Після винесення вироку його було переведено до так званої етапної Лук'янівської тюрми [15]. В. Старосольський помер у табірній лікарні через виснаження голодом (в Енциклопедії українознавства подана інформація про смерть в тюрмі Маріїнська в Західній Сибірі) [2, ст. 3033].

Висновки. Адвокатська діяльність В. Старосольського відзначалася правовою майстерністю й етичністю, професійністю, включала захист українських політичних діячів і активістів, апеляцію до історичного та актуального суспільного контексту. В. Старосольський у своїй адвокатській діяльності керувався не лише формальним правом, а й особистою совістю, моральними цінностями та етичними принципами, що було необхідним для професіонала у сфері застосування права. В. Старосольський підтримував ідеали адвокатської етики, які включали відповідальність перед суспільством, дотримання честі професії, об'єктивність і неупередженість у захисті клієнтів, що відповідало вимогам професійної етики публічних службовців і правників у міжвоєнний період. У багатьох випадках В. Старосольський зумів домогтися більш м'яких вироків для своїх клієнтів, а іноді навіть врятувати їх від смертної кари. В подібних ситуаціях він завжди наполягав на чіткому розмежуванні між політичною оцінкою дій підзахисних і їхньою юридичною відповідальністю.

В. Старосольський користувався великим авторитетом не лише серед галицьких українців і поляків, а й серед польських чиновників. Спочатку він працював дещо в тіні більш відомих адвокатів, проте з другої половини 1920-х – початку 1930-х років став провідним захисником у політичних процесах, пов'язаних з УВО та ОУН. Його діяльність відзначалася самовідданістю у сфері правового захисту, врахуванням національно-політичних і соціальних інтересів українського населення, а також допомогою у подоланні численних процесуальних складнощів. Він наголошував на важливості верховенства закону та справедливості у суспільстві.

У 1927–1939 рр. В. Старосольський був одним із найвідоміших адвокатів Львова та Західної України. Він спеціалізувався на захисті учасників українського національного руху: членів УВО та ОУН, студентів, журналістів та інших, кого переслідувала польська влада за політичну діяльність. Його виступи на судових процесах мали широкий суспільний резонанс, а сам він здобув репутацію принципового, сміливого і висококваліфікованого адвоката. В. Старосольський використовував і формальні юридичні аргументи – аналіз доказів, виявлення процедурних порушень, принцип презумпції невинуватості, – і морально-етичні аспекти справи. Він наполягав на об'єктивності суду, врахуванні пом'якшуючих обставин, мотивів підсудних та їхньої ідейної спрямованості.

В. Старосольський майстерно використовував у своїх промовах історичні паралелі, порівнював український визвольний рух із подібними рухами в інших країнах, цитував філософів, правників і поетів, щоб підкреслити глибину національної трагедії та мотиви підсудних. Його адвокатська діяльність мала значний суспільний резонанс: промови публікувалися у пресі (якщо пропускала цензура), ставали предметом обговорень і прикладом для молодих адвокатів. Його позиція була не лише юридичною, а й моральною, що сприяло формуванню національної свідомості та розвитку тогочасного українського громадянського суспільства.

В. Старосольський був активним членом Українського адвокатського товариства у Львові, займався правозахисною діяльністю і підтримував розвиток української юридичної думки (про це свідчать його публікації). У міжвоєнний період він був не лише видатним адвокатом, а й моральним авторитетом українського суспільства, який поєднував глибокі юридичні знання з громадянською позицією. Його ораторські здібності, ґрунтовна наукова підготовка та багаторічний досвід адвокатської практики ставлять його в один ряд із найвизначнішими представниками української інтелігенції першої половини ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Бойко І. Вступне слово про місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії. *Місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії* : зб. матер. Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 25 квітня 2024 р.) / І. Й. Бойко (голова редколегії), Ю. В. Олійник (відп. секр.). Львів, 2024. Вип. 4.
2. Володимир Старосольський. *Енциклопедія українознавства*. Т. 8. Перевидання в Україні. Львів : НТШ, 2000.
3. Волошин Л. Юрій Старосольський: повернення із забуття. *Народознавчі зошити*. 2008. № 1–2.
4. Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів : Тріада Плюс, 2003.
5. Древніцький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Тернопіль, 2010. 233 с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Drevnitskyi_Yurii/Hromadsko-politychna_ta_naukova_dialnist_Volodymyra_Starosolskoho_1878-1942_pt.pdf.
6. Жерноклеев О., Райківський І. Володимир Старосольський: політичний портрет. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2002. Вип. VI.
7. Кедрин І. Володимир Старосольський. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1991. Т. 210. С. 391.
8. Книш З. *Городок*. Торонто : Срібна сурма, 1973.
9. Львів. Місто наших героїв / за ред. А. Козицького. Львів : Афіша, 2009.
10. Мірчук П. *Нарис історії ОУН*. Мюнхен ; Лондон ; Нью-Йорк, 1968. Т. 1:С. 1920–1939.
11. Огородник Т. Промови В. Старосольського як публіцистичний жанр. *Пресознавство*. 2022. Вип. 1.
12. Олесницька К. Та вічна буде пам'ять про Тебе. У безконечній черзі. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1991. Т. 210.
13. Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках. Львів, 2010.
14. Промова адвоката д-ра В. Старосольського під час суду над Василем Біласом і Дмитром Данилишиним (доступно 15 травня 2025 року). URL:<https://100kroktiv.info/2012/12/-promova-advokata-vasylya-bilasa-d-ra-volodymyra-starosolskoho-v-sudi/>.

15. Старосольський Ю. Шляхами предків. *Володимир Старосольський 1878–1942. Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 210. Історично-філософічна секція...*
16. Тищик Б., Новосядло І. Володимир Старосольський – відомий вчений-правник, адвокат, політик. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2.
17. ЦДІАУЛ. Ф. 360. Оп. 1. Спр. 370 (Судова справа С. Федака, 1921–1931).
18. ЦДІАУЛ. Ф. 360. Оп. 1. Спр. 475 (Список кандидатів на асистентів юридичного факультету Львівського державного університету, 1939–1940).
19. Шумук Д. *Пережите і передумане*. Детройт : Українські вісті, 1983.
20. Шухевич С. *Моє життя. Спогади*. Лондон : Видання Української Видавничої Спілки, 1991.

References

1. Boiko, I. Introductory remarks on the place and role of distinguished graduates of the Law Faculty of Lviv University in national and European history. *The place and role of distinguished graduates of the Law Faculty of Lviv University in national and European history : collection of materials from the International Scientific Conference (Lviv, April 25, 2024) / I. Y. Boiko (editor-in-chief), Y. V. Oliinyk (secretary)*. Lviv, 2024. Iss. 4.
2. Volodymyr Starosolsky. *Encyclopedia of Ukrainian Studies*. Vol. 8. Reprinted in Ukraine. Lviv : NTSU, 2000.
3. Voloshin, L. (2008). Yuriy Starosolsky: Return from Oblivion. *Ethnographic Notebooks*, 1–2.
4. Hlovatsky, I. (2003). *Ukrainian Lawyers in Political Trials in Eastern Galicia (1921–1939)*. Lviv : Triada Plus.
5. Drevitsky, Yu. *The Public, Political, and Scientific Activities of Volodymyr Starosolsky (1878–1942)...*
6. Zhernokleev, O., Raikovskiy, I. (2002). *Volodymyr Starosolsky: A Political Portrait*. *Bulletin of the Precarpathian University. History*, VI.
7. Kedrin, I. (1991). Volodymyr Starosolsky. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. New York ; Paris ; Sydney ; Toronto, 210, 391.
8. Knyzh, Z. (1973). *Gorodok*. Toronto : Sribna Surma.
9. *Lviv. The City of Our Heroes* / ed. by A. Kozytsky. Lviv : Afisha, 2009.
10. Mirchuk, P. (1968). *An Outline of the History of the OUN*. Munich ; London ; New York, 1, 1920–1939.
11. Ohorodnyk, T. V. (2022). Starosolsky's Speeches as a Journalistic Genre. *Press Studies*, 1.
12. Olesnytska, K. (1991). And the memory of you will be eternal. In an endless queue. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. New York ; Paris ; Sydney ; Toronto, 210.
13. Posivnych, M. (2010). *Military and political activities of the OUN in 1929–1939*. Lviv.
14. Speech by attorney Dr. V. Starosolsky during the trial of Vasyl Bilas and Dmytro Danylyshyn (available May), 15, 2025. Retrieved from <https://100kroky.info/2012/12/promova-advokata-vasylya-bilasa-d-ra-volodymyra-starosolskoho-v-sudi/>.
15. Starosolsky, Yu. Following in the Footsteps of Our Ancestors. Volodymyr Starosolsky, 1878–1942. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*, 210. (Historical and Philosophical Section)...
16. Tyshchuk, B., Novosyadlo, I. (2019). Volodymyr Starosolsky – renowned legal scholar, lawyer, politician. *Historical and Legal Journal*, 2.
17. *Central State Archives of Ukraine*. F. 360. OP. 1. Spr. 370 (Court case of S. Fedak, 1921–1931).
18. *Central State Archives of Ukraine*. F. 360. OP. 1. Spr. 475 (List of candidates for assistants at the Law Faculty of Lviv State University, 1939–1940).
19. Shumuk, D. (1983). *Experienced and Reconsidered*. *Detroit : Ukrainian News*.
20. Shukhevych, S. (1991). *My Life*. Memoirs. London : Published by the Ukrainian Publishing Association.

PARTICIPATION OF LAWYER VOLODYMYR STAROSOLSKYI IN POLITICAL TRIALS IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Marko Mandrusiak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: mlm@j-l.com.ua*

ORCID ID: 0009-0008-9335-8672

The article is devoted to the study of lawyer Volodymyr Starosolskyi's participation in the political trials of the first half of the 20th century. It is noted that lawyer V. Starosolskyi took an active part in the political trials of the first half of the 20th century. At the end of 1927, V. Starosolskyi returned from emigration to Lviv. Here he began his legal practice. He acted as a defense attorney for defendants in numerous lengthy high-profile political trials in criminal and civil cases. V. Starosolskyi often spoke at public ceremonies and scientific meetings of the Shevchenko Scientific Society and the Union of Ukrainian Lawyers. From 1928 to 1939, he was elected a member of the Main Bar Association in Warsaw.

It is emphasized that V. Starosolskyi's legal practice was distinguished by legal expertise and ethics, professionalism, and included the defense of Ukrainian political figures and activists, appealing to the historical and current social context. In his legal practice, V. Starosolskyi was guided not only by formal law, but also by his personal conscience, moral values, and ethical principles, which were essential for a professional in the field of law. V. Starosolskyi upheld the ideals of legal ethics, which included responsibility to society, adherence to professional honor, objectivity, and impartiality in defending the rights and interests of clients, which was in line with the professional ethics requirements for public servants and lawyers in the interwar period. In many cases, V. Starosolskyi managed to obtain more lenient sentences for his clients, and sometimes even save them from the death penalty. In such situations, he always insisted on a clear distinction between the political assessment of his clients' actions and their legal responsibility.

It is noted that V. Starosolskyi enjoyed great authority not only among Galician Ukrainians and Poles, but also among Polish officials. Initially, he worked somewhat in the shadow of more famous lawyers, but from the second half of the 1920s to the early 1930s, he became a leading defender in political trials related to the UVO and OUN. His work was marked by dedication to legal defense, consideration of the national, political, and social interests of the Ukrainian population, and assistance in overcoming numerous procedural difficulties. He emphasized the importance of the rule of law and justice in society.

In 1927–1939, V. Starosolskyi was one of the most famous lawyers in Lviv and Western Ukraine. He specialized in defending participants in the Ukrainian national movement: members of the UVO and OUN, students, journalists, and others who were persecuted by the Polish authorities for their political activities. His speeches at trials had a wide public resonance, and he himself gained a reputation as a principled, courageous, and highly qualified lawyer. V. Starosolskyi used both formal legal arguments—analysis of evidence, identification of procedural violations, the principle of presumption of innocence—and moral and ethical aspects of the case. He insisted on the objectivity of the court, taking into account mitigating circumstances, the motives of the defendants, and their ideological orientation.

V. Starosolskyi skillfully used historical parallels in his speeches, comparing the Ukrainian liberation movement with similar movements in other countries, quoting philosophers, lawyers, and poets to emphasize the depth of the Ukrainian national tragedy and the motives of the defendants.

His legal practice had a significant public resonance: his speeches were published in the press (if they passed censorship), became the subject of discussion, and served as an example for young lawyers. His position was not only legal but also moral, which contributed to the formation of national consciousness and the development of Ukrainian civil society at that time.

V. Starosolskyi was an active member of the Ukrainian Bar Association in Lviv, engaged in human rights activities, and supported the development of Ukrainian legal thought (as evidenced by his publications). In the interwar period, he was not only an outstanding lawyer but also a moral authority in Ukrainian society, combining deep legal knowledge with a civic stance. His oratory skills, thorough scientific training, and many years of experience in legal practice place him among the most prominent representatives of the Ukrainian intelligentsia of the first half of the 20th century.

Keywords: lawyer, legal practice, law office, court, political trial.

*Стаття: надійшла до редакції 16.09.2025
прийнята до друку 21.10.2025*